

ÜLEEUROOPALISED VÕRGUD – SUUNISED

Euroopa Liidu toimimise leping (edaspidi „ELi toimimise leping“) hõlmab Maastrichti lepingus esimest korda mainitud üleeuroopalisi võrke (TEN) transpordi, energeetika ja telekommunikatsiooni valdkonnas, et ühendada omavahel kõik ELi piirkonnad. Nende võrkudega soovitakse toetada siseturu kasvu ja tööhõivet, järgides seejuures keskkonnavalaseid ja kestliku arengu eesmärgi. 2013. aasta lõpus reformiti põhjalikult üleeuroopalist transpordivõrku (TEN-T).

ÕIGUSLIK ALUS

ELi toimimise lepingu artiklid 170–172 ja artikli 194 lõike 1 punkt d (viimases on konkreetselt viidatud energiale).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1315/2013 üleeuroopalise transpordivõrgu arendamist käsitlevate liidu suuniste kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks otsus nr 661/2010/EL.

EESMÄRGID

Maastrichti lepinguga anti ELile ülesanne rajada ja arendada välja üleeuroopalised võrgud transpordi, telekommunikatsiooni ja energeetika valdkonnas, et aidata arendada siseturgu, tugevdada majanduslikku ja sotsiaalset ühtekuuluvust ning siduda saared, raskesti ligipääsetavad ja perifeersed piirkonnad ELi keskregioonidega ning muuta ELi territoorium naaberriikide jaoks paremini ligipääsetavaks.

SAAVUTUSED

A. Üldsuunised ja põhiideed

Oma 1993. aasta valges raamatus majanduskasvu, konkurentsivõime ja tööhõive kohta rõhutas komisjon üleeuroopaliste võrkude otsustavat tähtsust siseturu jaoks ning eelkõige töökohtade loomisel – seda mitte üksnes taristu ülesehitamise kaudu iseenesest, vaid ka selle edasise rolli tõttu majandusarengus. Euroopa Ülemkogu Korfu ja Esseni kohtumistel 1994. aastal kiideti heaks 14 transpordisektori ja 10 energiasektori prioriteetset projekti.

B. Valdcondlikud seadusandlikud meetmed

1. Transport

a. 1996. aasta suunised

23. juuli 1996. aasta otsuses nr 1692/96/EÜ üleeuroopalise transpordivõrgu arendamist käsitlevate ühenduse suuniste kohta esitati kogu võrgu üldised parameetrid. Selles sätestati konkreetse võrgu tunnusjooned iga transpordiliigi puhul ning määrati kindlaks rahastamiskõlblikud ühishuviprojektid, samuti prioriteetsed projektid. Rõhku pandi keskkonnasõbralikele transpordiliikidele, eelkõige raudteeprojektidele. TEN-T hõlmab kogu ELi territooriumi ja seda võib laiendada ka Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikidesse ning partnerriikidesse Kagu-Euroopas ja Vahemere piirkonnas. Esialgu hõlmas see Euroopa Ülemkogu Esseni kohtumisel vastu võetud 14 ühishuviprojekti. 22. mai 2001. aasta otsusega nr 1346/2001/EÜ, millega muudeti TEN-T suuniseid mere- ja siseveesadamate ja muude ühendveoterminalide osas, viidi lõpule kõiki transpordiliike hõlmava ühenduse transpordi arengukava koostamine.

b. TEN-T suuniste läbivaatamine 2004. aastal

2004. ja 2007. aasta laienemine koos tõsiste viivituste ja rahastamisprobleemidega – eriti piiriüleste lõikude puhul – tingisid TEN-T suuniste põhjaliku läbivaatamise. Prioriteetsete projektide nimekirja laiendati 30 projektini, mis kõik pidid vastama ELi keskkonnaalastele õigusaktidele. Võeti kasutusele uus „meremagistraalide“ mõiste, eesmärgiga muuta teatavad mereteed tõhusamaks ja ühendada lühimereveed raudteevõrkudega.

Eriti oluliste projektide jaoks nimetati 2005. aastal Euroopa koordinaatorid, kes tegutsevad vahendajatena kontaktide loomisel otsuseid tegevate riiklike ametiasutuste, transpordiettevõtjate ja kasutajate ning kodanikuühiskonna esindajatega. 2006. aasta oktoobris asutati Üleeuroopalise Transpordivõrgu Rakendusamet (TEN-T EA), millele tehti ülesandeks komisjoni hallatavate projektide kohta tehtavate otsuste tehniline ja finantsalane ettevalmistamine ja järelevalve.

c. Läbivaatamine 2013. aastal: integreeritud võrk, kahekihiline struktuur (põhivõrk ja üldvõrk) ning üleeuroopalise transpordivõrgu (TEN-T) koridorid

ELi uue transporditaristupoliitika eesmärk on ühendada olemasolev Euroopa maanteed, raudteede, siseveeteede, lennujaamade, sisevee- ja meresadamate ning raudtee- ja maanteeterminalide rägastik ühtsesse võrku, mis hõlmab kõiki liikmesriike. Sellist liiki ühtse transporditaristu puudumine takistab tõsiselt siseturu sujuvat toimimist. Sellise võrgu loomiseks on vaja ette valmistada ja rakendada tuhandeid projekte, millega kaotada olemasolevad pudelikaelad, luua puuduvad ühendused ja parandada koostalitust eri transpordiliikide vahel, samuti piirkondlike ja üleriigiliste transporditaristute vahel. Lisaks on TEN-T taristu arendamise prioriteetide seas innovaatilised tehnoloogilised lahendused, millel on oluline roll transpordi muutmisel kõigile kättesaadavaks ning mis aitavad luua ohutuma, kestliku, vähese CO₂-heittega ja energiatõhusa süsteemi.

ELi uue transporditaristupoliitikaga kehtestatakse esmakordselt ELi transpordimarsruutide kahekihiline struktuur, mis koosneb üldvõrgust (millega tagatakse toimivad ühendused kõigi ELi piirkondadega) ja põhivõrgust (mis koosneb

üldvõrgu strateegiliselt kõige tähtsamatest elementidest). Üldvõrguga seotud projektid tuleks lõpule viia 2050. aasta lõpuks, samas kui projektid, mis moodustavad osa põhivõrgust, peaksid vastama TEN-T kriteeriumitele juba 2030. aasta lõpuks.

Lisaks on uue poliitikavahendina ette nähtud üheksa peamist mitmeliigilist transpordikoridori, et hõlbustada põhivõrgus asuvate projektide kooskõlastatud elluviimist. Need koridorid peaksid tooma kokku avaliku ja erasektori huvirühmad, et ühendada ressursid põhivõrgu arendamiseks. Et tagada nende koridoride tulemuslik ja tõhus rakendamine, on igale neist määratud Euroopa koordinaator.

TEN-T poliitika keskendub ka meremagistraalide arendamisele, samuti Euroopa raudteeliikluse juhtimissüsteemi (ERTMS) rakendamisele. Seetõttu on kummagi eelnimetatud valdkonna jaoks määratud veel kaks Euroopa koordinaatorit, et juhtida nende ülesannete kooskõlastatud elluviimist. 2015. aastal koostas iga Euroopa koordinaator vastavalt kas meremagistraalide või ERTMSi koridori töökava. Neid töökavasid tuleb regulaarselt uuendada, võttes arvesse projektide elluviimisel tehtud edusamme. Lisaks on 2023. aastaks kavandatud põhivõrgu elluviimise põhjalik läbivaatamine.

2014. aastal nimetati Üleeuroopalise Transpordivõrgu Rakendusamet ümber Innovatsiooni ja Võrkude Rakendusametiks (INEA). Lisaks TEN-T ja 2007.–2013. aasta Marco Polo programmide jätkuvale elluviimisele tehti INEA ülesandeks Euroopa ühendamise rahastu ning programmi „Horisont 2020“ (viimane on samuti ELi programm, mis toetab teadusuuringuid muu hulgas aruka, keskkonnahoidliku ja integreeritud transpordi valdkonnas) osade tehniline ja finantsjuhtimine (lisateavet üleeuroopaliste võrkude rahastamise kohta vt [3.5.2](#)).

d. Ettevalmistused TEN-T järgmiseks läbivaatamiseks

Septembris 2018 algatas komisjon avalikud konsultatsioonid, et analüüsida alates suuniste jõustumisest tehtud edusamme TEN-T elluviimisel. TEN-T läbivaatamise ettevalmistuste käigus viiakse läbi hindamine ning samuti kavatakse hinnata TEN-T poliitika tulemuslikkust sellistes olulistest valdkondades nagu alternatiivkütused, digitaliseerimine ja mitmeliigiline transport. 19. oktoobril 2020 vastu võetud komisjoni 2021. aasta [tööprogrammi](#) kohaselt on TEN-T määruse läbivaatamine kavandatud 2021. aasta kolmandasse kvartalis.

2. Energeetika

a. 1996. aasta suunised

Essenis 1994. aastal toimunud tippkohtumisel anti mitmele energiavõrgu projektile prioriteetne staatus. 5. juuni 1996. aasta otsusega nr 1254/96/EÜ sätestati terve rida suuniseid üleeuroopaliste energiavõrkude (TEN-E) jaoks, mille eesmärk oli võimaldada Euroopa Liidul määrata kindlaks rahastamiskõlblikud ühishuviprojektid ja aidata luua nende elluviimiseks raamistik, mis oli ühendatud elektrienergiaalaste valdkondlike eesmärkidega.

b. Praegused suunised

6. septembri 2006. aasta otsusega nr 1364/2006/EÜ kehtestati uued suunised TEN-E ajakohastamiseks, tunnistades sellega kehtetuks eelmised, 1996. ja 2003. aasta suunised. Praegusteks eesmärkideks on tarneallikate mitmekesisistamine,

tarnekindluse suurendamine, tugevdades sidemeid kolmandate riikidega (ühinevad riigid ja teised Vahemere, Musta mere ja Kaspia mere piirkonna ning Lähis-Ida ja Pärsia lahe piirkonna riigid), uute liikmesriikide energiavõrkude ühendamine TEN-Esse ning TEN-Ele juurdepääsu tagamine saarte, raskesti ligipääsetavate ja perifeersetes piirkondades jaoks.

EL on määranud kindlaks ELi rahastamise jaoks kõlblikud projektid ning jaotanud need kolme kategooriasse: elektri- ja gaasivõrkudega seotud potentsiaalselt majanduslikult elujõulised ühishuviprojektid, prioriteetsed projektid, mida rahastada ELi fondidest eelisjärjekorras, ning üleeuroopalist huvi pakkuvad projektid, mis on samuti prioriteetsed projektid ning mis on piiriüleised või millel on märkimisväärne mõju piiriülesele ülekandevõimele.

Tegevusprioriteedid selles valdkonnas, mis peavad olema kooskõlas kestliku arengu eesmärkidega, hõlmavad järgmist: a) taastuvenergia kasutamine ja sellist energiat tootvate rajatiste parem ühendamine; b) tulemuslikumate tehnoloogiate kasutamine, mis aitab vähendada keskkonnakahjusid ning energia transportimise ja ülekandmisega seotud riske; c) energiavõrkude rajamine saartel ja äärepoolseimates piirkondades, toetades seejuures energiaallikate mitmekesisust, ning d) olemasolevate ELi võrkude ning uute liikmesriikide ja kolmandate riikide võrkude vahelise koostalitlusvõime tagamine. Kõnealuse otsuse I lisas on kindlaks määratud 32 üleeuroopalist huvi pakkuvat projekti elektrienergia ja 10 gaasivarustuse valdkonnas ning II ja III lisas on loetletud 164 projekti elektrienergia ja 122 gaasivarustuse valdkonnas.

Aastate 2007–2013 finantsraamistikus eraldati TEN-E jaoks 155 miljonit eurot. 2007. aastal nimetati ametisse neli Euroopa koordinaatorit.

ELi toimimise lepingu uus energeetikat hõlmav jaotis (artikli 194 lõike 1 punkt d) annab energiavõrkude vastastikuse ühendamise edendamisele tugeva õigusliku aluse.

3. Telekommunikatsioon

9. novembri 1995. aasta otsusega nr 2717/95/EÜ kehtestati terve rida suuniseid integraalteenuste digitaalvõrgu (EURO-ISDN) kui üleeuroopalise võrgu arendamiseks. Selles määrati kindlaks eesmärgid, prioriteedid ja ühishuviprojektid terve rea teenuste arendamiseks, mis põhinevad EURO-ISDNil, pidades silmas tulevast ELi lairibasidevõrku.

17. juuni 1997. aasta otsuses nr 1336/97/EÜ sätestati suunised üleeuroopaliste telekommunikatsioonivõrkude (TEN-Telecom) jaoks. Selles sätestati kavandatud meetmete eesmärgid, prioriteedid ja üldsuunad. Vastuvõetud prioriteedid sisaldasid rakendusi, mis aitavad kaasa majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse saavutamisele ning baasvõrkude, eelkõige satelliitvõrkude arendamisele. Kõnealuseid suuniseid muudeti vähesel määral 12. juuli 2002. aasta otsusega nr 1376/2002/EÜ.

Suunistega määrati kindlaks ühishuviprojektid ning täpsustati nende valimise kord ja kriteeriumid. Tegevuskava „eEUROPE 2005 – infoühiskond kõigile“ keskmes olev ühenduse programm eTEN rajanes samuti programmil EURO-ISDN. Viimati nimetatud programm lõppes 2006. aastal ja selle eesmärk oli telekommunikatsioonivõrkudel

põhinevate teenuste üleeuroopaline väljaarendamine. Praegu on ELi investeeringud keskendatud olemasolevate võrkude ajakohastamisele.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Parlament on TEN-poliitikat tugevalt toetanud ning on juhtinud korrapäraselt tähelepanu viivitustele prioriteetsete projektide elluviimisel, nõudnud täpseid ajakavasid ja kutsunud liikmesriike üles suurendama olemasolevaid eelarvevahendeid, eelkõige TEN-T võrgu jaoks. Ta on taganud, et prioriteet antakse selliste selge Euroopa lisaväärtusega projektide edendamisele, millel on positiivne ja pikaajaline mõju keskkonnale ja tööhõivele ning mis kõrvaldavad kitsaskohti, eelkõige raudtee- ja kombineeritud transpordis.

Oma 12. juuli 2007. aasta resolutsiooni „Liikumisvõimeline Euroopa – jätkusuutlik liikuvus meie mandril“^[1] vastuvõtmisega tegi parlament vahekokkuvõtte ja sõnastas uued eesmärgid, milleks on eelkõige vajadus ehitada valmis kogu TEN, et kasutada kõiki transpordiliike maksimaalselt („transpordiliikide koostoimimine“), ning muuta eri transpordiliikide vahelist tasakaalu („ümbersuunamine ühelt transpordiliigilt teisele“), et vähendada transpordi keskkonnamõju. Parlament toetas üleminekut raudtee-, bussi- ja meretranspordile, mille turuosa on siiani küllaltki väike.

Lisaks kordas parlament oma 22. aprilli 2009. aasta resolutsioonis üleeuroopalise transpordivõrgu tulevast poliitikat käsitleva rohelise raamatu kohta^[2] nõuet käsitleda taristuühenduste puhul uute liikmesriikide ja kolmandate riikidega esmatähtsatena raudteid (eelkõige kaubaveos), sadamaid, jätkusuutlikke veeteid – nii mere- kui ka siseveeteid – ning nende ühendusi sisemaaga ja intermodaalseid transpordisõlmi. Selles kontekstis toetab parlament TEN-T laiendamist Euroopa naabruspoliitikaga hõlmatud riikidesse ja partnerriikidesse Vahemere piirkonnas.

Viimase 15 aasta jooksul on parlament osalenud TEN-Td käsitlevate kattuvate õigusaktide läbivaatamises. Seadusandliku tavamenetlusega võttis ta koos nõukoguga vastu 7. juuli 2010. aasta otsuse nr 661/2010/EL üleeuroopalise transpordivõrgu suuniste uuesti sõnastamise kohta. Sellega tunnistati kehtetuks otsused nr 1692/96/EÜ, nr 1346/2001/EÜ ja nr 884/2004/EÜ ning lisati uus lisa, milles on esitatud 27 liikmesriigi kaardid ja milles määrati kõigis neis võrgu rajamise tähtjad.

19. novembril 2013 kiitis parlament heaks uued TEN-T suunised, mis põhinevad konkreetsetel eesmärkidel ja suuremal ELi poolset rahastamisel, ning esitas selge nägemuse transpordi põhivõrgu ja üldvõrgu loomiseks, koos eesmärgiga ehitada need välja vastavalt 2030. ja 2050. aastaks. Muu hulgas nõudis parlament, et projektide valimisel lähtutaks ELi lisaväärtuse ideest (tulenevalt poliitilistest valikutest ja/või rahalisest sekkumisest, mis toob kaasa transpordiühenduste ja transpordivoogude olulise ja mõõdetava paranemise). Lisaks juhtis parlament tähelepanu vajadusele määratleda sotsiaal-majanduslik kulude ja tulude analüüs kui projekti või programmi väärtuse kvantitatiivne eelhindamine ühtlustatud meetodika põhjal. Parlamendi arvates peaks see meetodika võtma arvesse kõiki sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkonnavalaseid tulusid ja kulusid ning olema heaolusse panustamise näitajaks.

[1]ELT C 175 E, 24.7.2008, lk 556.

[2]ELT C 184 E, 8.7.2010, lk 35.

Pärast TEN-T määruse (määrus (EL) nr 1315/2013) jõustumist 2013. aasta lõpus on parlament TEN-T arendamist jätkuvalt toetanud. Oma 9. septembri 2015. aasta resolutsioonis 2011. aasta transpordipoliitika valge raamatu rakendamise kohta: vahekokkuvõtte ja edasised sammud säästva liikuvuse suunas^[3] rõhutas parlament transpordi tähtsust majandusele ja inimeste liikuvusele ELis, toonitades samas vajadust investeerida taristusse. Parlamendi arvates on ELi transpordivõrgu lõpuleviimine säästva ja tõhusa transpordisüsteemi eeltingimus ning seda peavad toetama nii Euroopa ühendamise rahastu kui ka Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond.

2018. aastal esitas komisjon ettepaneku võtta vastu määrus TEN-T võrgu väljaarendamise edendamiseks võetavate meetmete lihtsustamise kohta. Euroopa Parlament võttis oma otsuse vastu esimesel lugemisel 2019. aasta veebruaris ([2018/0138\(COD\)](#)). Nõukogu võttis oma üldsuunised vastu 2. detsembril 2019. 8. juunil 2020 leppisid Euroopa Parlament ja nõukogu kokku lõplikus kompromisstekstis, mis ootab mõlema institutsiooni ametlikku heakskiitu.

[Ariane Debyser / Frédéric Gouardères](#)
02/2021

[3]ELT C 316, 22.9.2017, lk 155.

